

Б И С Е Р И

14.152

830-32

КАРЛ ХАЙНРИХ ВАГЕРЛ

КАЛЕНДАРСКЕ ПРИЧЕ

Инв. бр.

14. 152

Сигнатура

- 30-32

Презиме и име писца:

Багерайтер
Лар

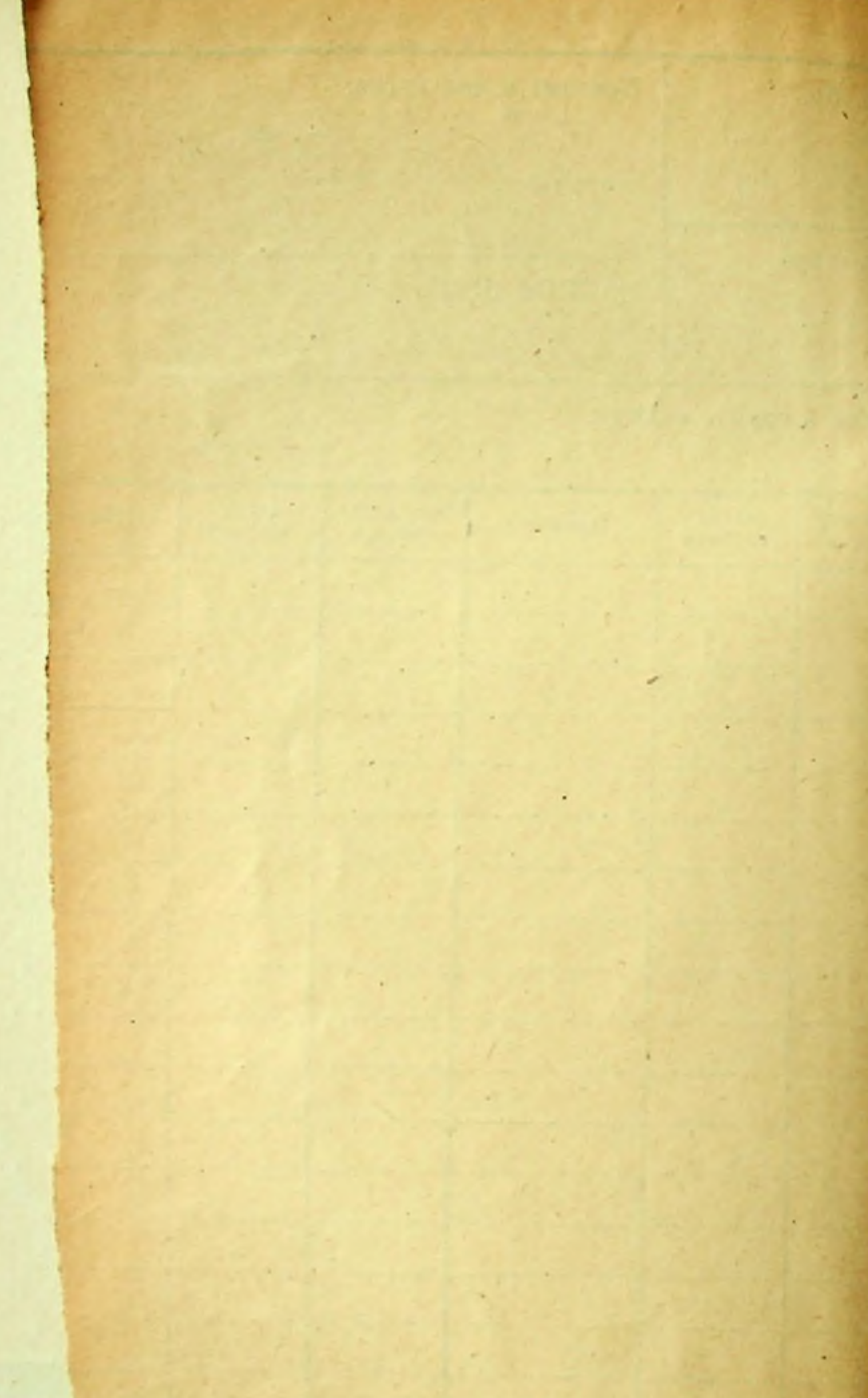
НАСЛОВ ДЕЛА:

L'arc de cercle pure

Место и година издања:

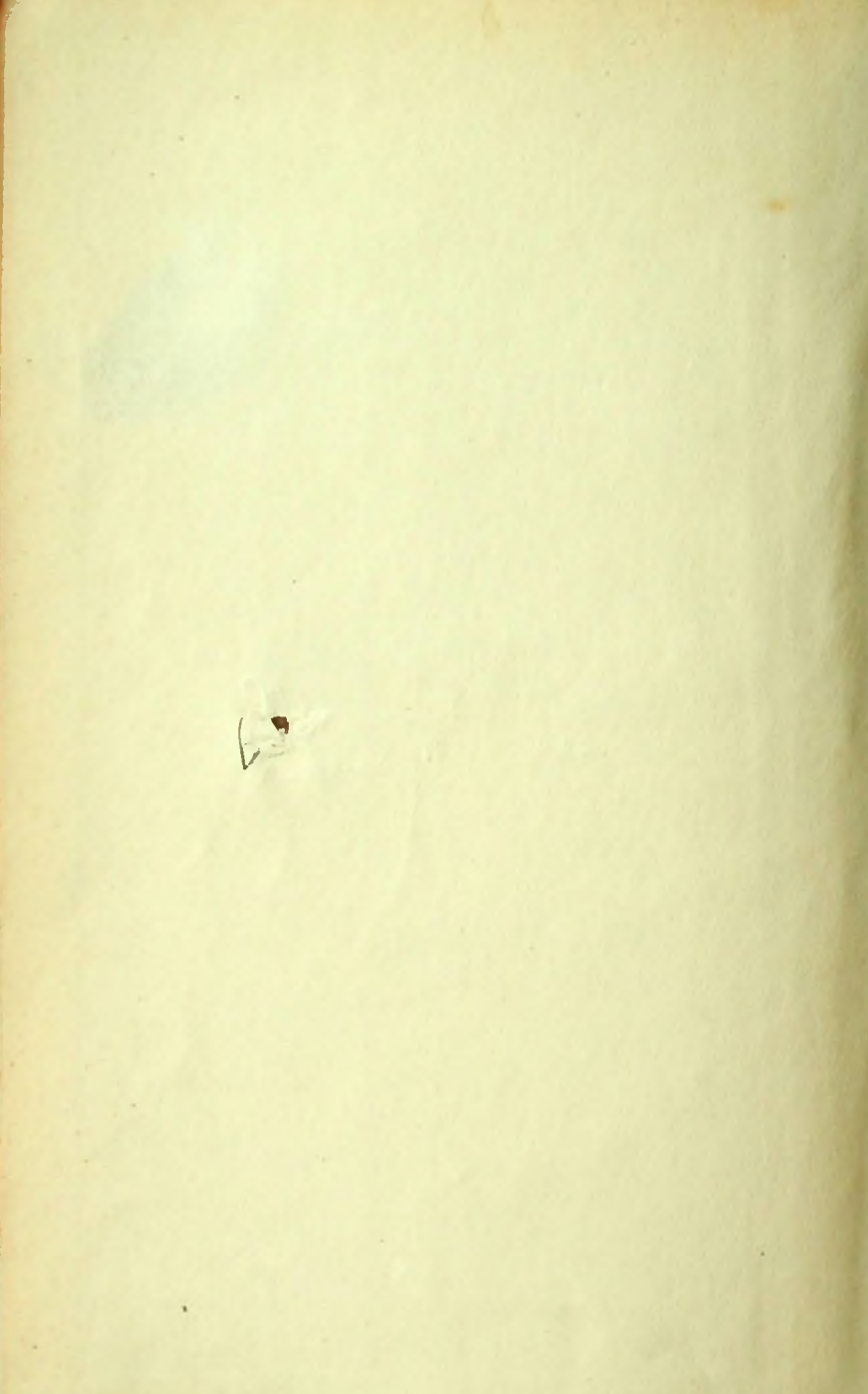
Белград, 1942

[illegible]

К Н Ы Ж Е Н О

Вс стр. 5. Оп. 118
23-11-19 5.7.1. 1000. 118.1.1.

Б И С Е Р И
ИЗ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

8

1942

БЕОГРАД

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ
ПЕСКОВАЦ

КАЛЕНДАРСКЕ ПРИЧЕ

Написао
КАРЛ ХАЈНРИХ ВАГЕРЛ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА

Бр. 14. 152

Сгрупа 830-32

Издавачко и прометно а. д.

»ЈУГОИСТОК«

Превео
ДРАГОСЛАВ ИЛИЋ

Корице израдио
ЉУНА ЈАНКОВИЋ

Наслов оригинала:
Karl Heinrich Waggerl
KALENDERGESCHICHTEN

ШТАМПА: ШТАМПАРИЈА „ПРОСВЕТА“ — БЕОГРАД

(Опште овлашћење Хем. централе бр. 23597/XV-6 за
утошан хартије у јулу 1942)

ПРИЧА О РАЗБОЈНИЦИМА

У старо време када у овом крају још није било свуда унаоколо њива и ливада око богатих села, већ је све било неограђено и обрасло у дивљину; када је још било зверова у шумама, а овде онде на мочварном тлу долина живео можда какав угљар, који је димом и ватром морао да гони од своје колибе вукове, који су крстарили по околини, у то време, дакле, живела је горе, на избразданом гребену планина, једна разбојничка дружина. Било их је дванаест другова и сви добро потковани у свом занату, а то је, као што је познато свакоме који га је ма само једном окушао, врло тежак занат.

Чланови дружине делили су посао према томе колико је неко био способнији за понеку вештину, као на пример мршави Килијан, који је дошао из неког манастира и услед тога био мајстор у свему што се тицало стомака и гуше. Или најмлађи, кога су били нашли у пеленама и заједнички одгајили, тако да није ни имао хришћанског имена, већ се звао Кнорц, што ће рећи свињче. Јер он је био толико мали, да су другови могли кад се укаже прилика да га као прасе у врећи убаце испод арњева у каква кола и онда су имали да скупљају оно што је он од товара мало по мало избацивао на друм.

Тако у целом том крају ни један талир више није био сигуран у чарапи, ниједна овца у тору, ни-

једна кокош на седалу. Додуше сељаци су тесали свуда у селима нове дирке за вешала и везивали о њих јаке ланене омче, али ниједног не ухватише, кога би могли да обесе. И због тога се причало да сам нечастиви води ову разбојничку чету.

Само, то није било тачно, јер већ у то доба ђаво никако није залазио међу људе. Чланови дружине су узели за харамбашу једног црнооког туђинца који се звао Балтазар, не зато што се он много боље од њих разумевао у том занату, већ што је био племић и што је био лепо обучен. Јер ма колико да је слуга одрпан, ипак полаже на то да има финог господара.

Пресрели су га једном у лето на друму, али кад су га свукли с коња, да га брзо опљачкају, човек одједном стаде на ноге, исука мач и тако их почасти његовим врхом да су ускоро имали на кожи много више рупа, но што их је природа дала човеку. Најзад туђинац тресну свој мач најближем о главу и довикну да закључе мир. Он ће да им се придружи и да им буде вођа.

И од тога часа остао је међу разбојницима. Наравно он никада није постао сувише интиман са њима, а и иначе их је држао строго. Али у исти мах бринуо се за њих и кад би чета вршила какав напад увек је харамбаша био први у окршају и борио се тако смело и хладнокрвно, као да му на рамену није била глава коју може да изгуби.

Разбојници су јасно увиђали да је њихов харамбаша несрећан човек, који нимало не цени свој живот, јер му је туга нагризала срце као отрован црв. Ах, понекад је бол скоро хтео да му расцепи груди, тако да су му сви шавови пуцали на грудњаку. Нарочито у зиму обхрвао га је бол и онда су цастали туробни дани за разбојнике, јер њихов живот није био увек, као што се вели у песми: „пун милина“. Мраз их је немилосрдно сабио у шуму, пу-

теви и стазе били су завејани, а недељама дувао је ледени ветар кроз дрвеће које се ломило. У селима су код кућа седели сељаци и слуге и гледали подозриво кроз прозоре соба, тојага им је увек била при руци, а друмовима није ишао нико живи, па чак ни торбар, од кога би се могао отети гутљај ракије.

Наравно било је доста дивљачи, али је чак и најизнемоглији јелен имао две ноге више од гладног разбојника. А осим тога у шуми је владало право јачег без икаквог обзира и изузетка. Могло се десити да човек пође за безазленим трагом неке дивљачи, па да набаса у шапе медведа и онда би се случило, као што се нажалост то увек дешава на свету, да мора да има посла са целим медведом, ма да би иначе могао да се задовољи само једним комадом његовог меса.

Елем, у зиму разбојници су опет чучали сасвим туробно крај голог ражња поред ватре, црева су им крчала од глади, а унаоколо је стењало дрвеће, као да су то све сама вешала, а снег им је вејао из браде, када би уздахнули. А у пећини је седео харамбаша при бедној светлости лојанице и уздисао гласније него сви дванаесторица заједно, јер га је опет тиштало у срцу. Понекад би завукао руку у кошуљу, не да ухвати ваш, као што су то разбојници често радили, већ да извади један златан медаљон, који му је висео на ланчићу око врата. У том медаљону била је једна слика, слика девојке, разуме се, и он ју је дуго посматрао и ватрено обасипао пољупцима. И онда би разбојнички харамбаша, витез Балтазар, о коме су пастири певали песме, опет гласно зајецао и покрио шаком очи.

Шта је то што човека може да доведе до таквог очајања, да баци све са себе и ако је меке природе да иде у ритама присут пепелом, или, ако је ватрене крви, да постане разбојник и страшило за свет?

Шта друго може да буде него љубав, то чудовиште
румених образа!

Разбојници су забринуто гледали како њихов
харамбаша све више мршави. А пошто нису желели
да на овако жалостан начин изгубе овако доброг
харамбашу, састали су се потајно и саветовали се
како ће најбоље да помогну витезу. Додуше неки су
мислили да то није ништа друго до меланхолија,
која, опет, долази од беспослице и да би све то пре-
стало када би нашли какав ваљан посао. Али Кили-
јан, који је прошао кроз бољу школу, Килијан из-
јави да за ту болест има само један лек: харамбаша
треба потражити жену. Јер он је мислио као и ње-
му равни, да се онај који тугује за шунком, лако
може утешити кобасицом.

А када се примакло пролеће и путеви мало по
мало постали приступачни, дигоше се потајно разбој-
ници и почеше по целом том крају да хватају
жене. Испочетка нису много бирали и дизали су све
што носи конђу, и округле и мршаве и приглупе
девојке са њива које су просто остављале корпу
кромпира и саме од себе трчале за њима, а и такве,
које су морали да везују у врећу, јер су гребале и
уједале као дивље мачке. Све су редом довлачили
свом харамбашу у јазбину. У прво време поштено
су се знојили приликом овог необичног лова, не то-
лико због самих жена, већ више због момака, који
нису драговољно пристајали да им се оно што је
њихово одведе из одаја. Али занимљиво, да уколи-
ко се унаоколо све више причало о овоме што се
овде догађало, утолико је посао разбојницима по-
стајао све лакши. Сад више нису морали дуго да
траже, најлепше девојке трчале су саме на голом
друму право у мрежу, понеке би чак и високо за-
дигле сукње као да ће на далеки пут, а међутим
ишле су само до шумарка крај воденичног јаза да
оперу кошуљу. О, понека је међу њима била тако

питома и доброћудна, да је разбојницима полазила вода на уста, али су угушивали сваку жељу и остављали харамбаши да он први изабере.

Но утолико пре нису могли да схвате како да се витезу не допадне ни једна од толиких. Било да су те снаше брбљале или се стиделе, смејале се или урлале, он би их једва погледао, одмахнуо би само главом и уздахнуо из понора своје мрачне душе.

Због његове туге заплакао би и камен, а камо ли разбојници или пак девојке, међу којима су се неке толико загрејале за његове сетне очи, да их је теже било утешити кад су се враћале кући, него кад су полазиле на ову насилну прошевину. Јер разбојници су, да не би међу њима било свађе, враћали сваку одмах на оно исто место, одакле су је одвели.

Килијан је мислио да је ствар зато можда промашила, што нису могли да погоде харамбашин укус. Можда један племић уопште полаже на унутрашње дражи више но на телесне? И онда су разбојници опет прилегли на посао да дотерају нешто боље. Срећа их је послужила с једном поповском ћерком, која је додуше била мало увела и постарија, али је преко сваке мере била слабуњава и тако нежна да је одмах падала у несвест, кад би неки од разбојника макар и тихо опсовао.

„Нека ме обесе“, рече Килијан када је доведе пред витеза, „нека ме обесе главом надоле, харамбашо, ако ова није као створена за вас. Уме да везе златом и свилом и да свира у оргуље и да пева псалме на латинском, кад вам се прохте“.

Али се харамбаша не ухвати ни на тај мамац. „Пусти је нек иде“, уздахну он уморно. „Није то Аманда!“

„Није“, рече Килијан снужено, „она се зове Тереза“.

И како се био много намучио док је уловио овако скупоцен примерак, колебао се да ли да је он

сам задржи неко време. Али није марио да слуша псалме, а у шуми није било ничега да се везе, нити пак оргуља да се у њих свира и због тога је благовремено опет одведе натраг у парохиски врт.

Утом је настало и лето и сад је већ ишло мало боље. Разбојници су безбрижно живели у свом логору високо под ведрим небом. Кад је лепо време, излежавали су се на сунцу, чистили оружје и крпили грудњаке, да се харамбаша не постиди због својих људи. Други су били на стражи и притом се понекима дешавало да их нешто обузме, неко необично осећање у грудима, кад су овако сами и кад гледају како се дим диже у даљини из оцака кућа у равници. Јер прав пут не води од колевке до вешала. Није баш ни тако да разбојник увек само мисли на крв и убиство, понекад и он воли да седне у хладовину испод неког дрвета и да слуша како горе пева птица, а мисли су му сасвим мирољубиве.

Само кад нестане ракије, за разбојнике би куцнуо час да отресу леност и да се опет лате посла. Харамбаша их је предводио као и пре, само сад још смелије, сав обузет неким мрачним гневом. Као кобац сунуо би он међу кириџије, кад би страни трговци с робом пролазили кроз кланац, или је измишљао најокорелија лукавства. Једном је пред вече одвео сељацима једног вола са паше и поклонио цело ово печење једној циганској дружини која је недалеко логоровала крај ватре. И док је гомила сељака јурила и нападала на цигане мислећи да су најзад ухватили разбојнике, опљачкали су они за то време натенане село.

То су с времена на време биле шале, али харамбаша није због тога бивао веселији. Често је изгледало да хотимице тражи смрт, али ипак није хтео да јевтино прода своју главу и борио се тако неустрашиво и срећно да је убрзо избио на глас да је нерањив и у савезу са ђаволом. Наравно, ра-

збојници су знали да је ту нешто друго по среди. Јер увек кад би се с тешком муком извукли из какве пустиловине и превили ране и охладили чворуге и када би се најзад сваки добро осећао, једино би њиховог харамбашу обузимао стари очај. Ништа није могло да га развесели, ни песма другова крај ватре, ни најбољи део плена; он је презирао све, чак и пиће из крчага. Али не треба нико да се чуди што је један човек као Балтазар, један велики и страشان разбојник понекад седео на стени и горко плакао увијен у свој огртач. У данашње дане није више тако, данас су још јаки груби, а једино слаби меки. Али тада су људи били још некако заокругљени у целом свом бићу, живели су другојаче, тако рећи из петних жила, живели су пуним животом.

Брат Килијан падао је опет у све веће и веће нерасположење што се харамбаша тако бедно гаси ум, а по својим способностима би могао да буде генерал и краљ свих разбојника. „Немогуће је“, мислио је Килијан, „да се баш ни једна не би нашла која би излечила витеза од љубавног лудила, само кад би их било довољно и да су на окупу, па да се изабере“. А пошто није имао ни трунке стида, што се уосталом само по себи разуме, дошао је на једну сасвим одвратну мисао.

Наиме с оне стране долине био је један женски манастир. Побожне калуђерице обожавале су и чувале тамо један чудотворан кип који је претстављао непорочну Госпу. А и иначе живеље су часним и одвојеним од света животом, што им наравно баш није било толико тешко, јер је место забачено и само о празницима Богородице силазили су поклоници у долину да се помоле великој посредници код Бога.

Тај манастир имао је Килијан пред очима кад је у свом безазленом неваљалству одлучио да још једном пође и потражи невесту за харамбашу. И

једне ноћи, када су месец и време били погодни, замолио је за дозволу да оде с друговима. Рекао је да иду у извидницу.

Није потрајало дуго, а око мирног дома калуђерица разлеже се паклена дрека; оне су биле без милости истеране из постеља и сатеране у гомилу из свих кутова. Килијан је пак сео на часну столицу игуманије и отпочео једно необично суђење. Изјавио је да тражи жену за свог харамбашу и зато свака мора да прође поред њега од једних врата до других, полако и без велике кукњаве, да би могао добро да је осмотри, а ако само једна раније утекне, или се не нађе ни једна погодна, запалиће цео манастир од крова до темеља. Јер чему иначе може још да послужи овакво тржиште жена?

Ах, сироте калуђерице! Било би непристојно излагати опширније њихову потиштеност. Једна за другом улазиле су у дворану кроз капију искушења, а излазиле из ње на врата разочарања. Неке од њих намислиле су да изиђу пред овог грубијана охоло и надмено, али им то не пође за руком, јер су биле старије, а осим тога нико не може да покаже неко нарочито достојанство у ноћном руху. Млађе су се већ много лакше помириле са својом судбином. Ма да су и оне обарале очи, ипак су се трудиле да мало покупе кошуљу, да не би нагазиле на руб и непристојно пале. На овој или оној заустављао се Килијанов испитивачки поглед, али чим би их мало боље загледао испод кукуљице, пуштао би их да прођу. Јер, ретко да нека жена оде због лепоте у манастир.

Уколико се смањивала група оних које су очекивале, утолико је све више растао страх код старијих, а храброст код младих; свака је била тврдо решена да се жртвује ради спаса сестара. Али бадава су оне љубазно погледале и умилно се понашале, Килијан је свакипут одмахивао главом и по-

казивао на врата. Најзад при крају хтеде и сама игуманија да се жртвује, али узалуд, јер и она није претегла на Килијановим теразијама.

Више није било спаса, већ је Килијан био позвао дечка, већ је хтео да га пошаље са зубљом на таван, али се тада још једном отворише врата.

А она која је сад ушла била је дивног стаса као анђео и са небесном благошћу на лицу; сви разбојници зинуше од чуда.

„Ко си ти?“ упита најзад Килијан. „Како се зовеш, до сто ђавола?“

„Ја сам племенита госпођа“, рече она, „имам много имена. Али не треба да псујеш, брате Килијане!“

„Нећу“, одговори Килијан снисходљиво, јер га је била ословила по чину и имену и овога пута послужи се само сунцем и небесима да украси свој говор.

„Сакупи људе“, рече госпођа. „Ја ћу да идем са вама“.

И тако је и урадила. Она пође из манастира с разбојницима и корачала је испред чете каменитим путем, а унаоколо је била дубока ноћ. Али све звезде на небу заблисташе сјајније и пун месец изви се изнад шуме и просу своју светлост пред ноге путнице. А разбојници видеше с чуђењем да је чак и дивљи поток текао питомије и није пенушао више по шљунку да би госпођа могла да пређе као по суву. Понекад би наишао ветрић и нежно јој расхлађивао образе, а ови грубијани су га удисали и пријатан мирис каранфила и крина улазио им је у ноздрве.

Пред зору зажеле госпођа да се одмори код једног извора и да се мало поткрепи. Килијан се збуњено почеша по бради и рече да више нису далеко од мете и да ће он радо однети госпођу на

леђима, ако је уморна. А за јело нажалост немају ништа, само једну голу кору сланине.

Али ето долетеше из шуме дивљи голубови, сваки са белим као снег јајетом у кљуну и положише га у њено крило. А исто тако и животиње донеше све што су имале, веверице орахе, сојке слатке трешње, а најзад се дошуња и једна лисица са саћем меда у устима.

Све ово госпођа подели с разбојницима, они покорно узеше и дуго су још лизали браде. Најзад се један усуди да окуша воду са извора, а та вода имала је укус јаког вина и разбојници се још више зачудише.

После обода склопи госпођа руке и прочита молитву. То је било нешто најгоре за ову гомилу разбојника. Они увукоше главе и осташе упорни, али је госпођа погледала једног по једног строгим очима и ништа им није помогло што су окретали палце, морали су најзад да ставе знак крста на своје грешне груди.

После неког времена наставише опет пут, стигоше у логор и затекоше харамбашу где спава на стени.

Госпођа заповеди разбојницима да ћуте. Она је дуго посматрала спавача, гледала је његово бледо лице и племениту сразмеру удова, гледала је тога човека и сасвим је могуће да се због тога чак и мало заруменела. Одједном се саже и узе ланчић с његовог врата.

Услед тога витез се пробуди, скочи и оста збуњен гледајући укочено у госпођу; али кад је видео ланац у њеној руци није плануо гневом, као што су се разбојници бојали, већ се брзо прибра, скиде учтиво шешир до земље и клече у знак поздрава на једно колено, чему се разбојници сад највише зачудише. Они нису знали какав је витешки обичај.

Било да је госпођа збиља била од земаљског
 мяса и крви, или је, као што је Килијан мислио, била
 елфа или нека од шумских вила, које понекад завр-
 те мозак усамљеном путнику у дивљини, у сваком
 случају витез је одмах осетио према њој силну и
 искрену љубав. Он јој се удварао и био увек око
 ње, као сенка око њених ногу. Али ако су неки и
 мислили да сад неће бити краја чежњи и миловању,
 варали су се. Госпођа је одмах још од првог дана
 све зауздала.

Њој се не свиђа, рекла је, што разбојници не-
 престано ленствују и поводе се за срамотним ми-
 слима, а притом живе у пећинама као дивље животи-
 ње. Она је сама потражила једно згодно место
 мало даље у шуми и тамо су разбојници морали да
 посеку дрвеће и да саграде колибе, и то ваљано,
 чврсто углобљене и с кровом и таваницом; показало
 се да се госпођа прилично разуме у добар дрво-
 дељски посао.

Али ако би неко и хтео да гунђа и са допуште-
 њем упутио питање шта значи управо све ово чудо
 и зар нема више уопште ни помена о хајдуковању,
 госпођа би само погледала витеза и насмешила се
 благонаклоно и није много требало па да он бун-
 товника одмах прикује мачем за најближу јелу...

Наравно када су колибе биле готове и кад су се
 разбојници топло и угодно сместили под кровом,
 било им је пријатно, само да их је госпођа бар ма-
 ло оставила да се одморе. Али зар има краја жен-
 ском лукавству!

Одмах јој је пало нешто ново на памет. Сад је
 желела мали врт око куће, можда чак и неколико
 њива унаоколо и све је то дивно објашњавала ра-
 збојницима. Али је то био ђаволски посао. Морали
 су данима савесно да крче дивљу шуму, да ломе ка-
 мење и да вуку земљу, а од тога се човек умори
 као пас. Увече нико није ни помишљао више на ра-

збојништва и пљачку, већ би се само свалио и за-
спао богоугодним сном.

И тако, кад су добили вест да су се трговци с
колима заглибили по непогоди, кренуше додуше још
једном по старој навици, а и госпођа пође са њима,
али баш нису били много ревносни. У ранија вре-
мена ово би била као поклоњена гозба за разбој-
нике: добро натоварена кола до главчина утонула у
блато, преморене мазге и очајни људи који издижу
за паоце точкове из блата — да, раније би то био
брз посао. Али сад су и сами знали колико то при-
ја кад се човеку слан зној слива у уста, те се слу-
чило да су прискочили, не да побију људе, већ да
им помогну да извуку из блата коње и кола.

Наравно после овога стојали су разбојници на
друму и гледали како одлази плен коме су они са-
ми помогли да оде. Због тога су се помало чудили,
чак је и харамбаша једаред гласно уздахнуо. Али га
госпођа узе брзо за руку и поведе натраг у шуму,
а разбојници, дивљи разбојници, касали су сви за
њима.

У основи они су били радосни у души, што су
се опет вратили у своје разбојничко село и узели
ашов и грабуљу у руке. Међу њима је било прона-
лазачких глава, они поплочаше путеве и исплетоше
лепе ограде око вртова, а госпођа је хвалила сва-
ког по заслуги, једнога би повукла за браду, на дру-
гог би се пријатељски насмејала, а они су притом
доброћудно режали и превртали очима. Да, они ни-
су били тако спретни у опхођењу као харамбаша
који је био обдарен да у стиховима искаже оно што
му је покретало срце.

Пошто је човек тако створен да себе због јед-
ног јединог доброг дела одмах убраја у праведнике,
па чак и ако је све дотле проводио распусан живот,
није никакво чудо што су и разбојници све више и
више заборављали гнусобе које су починили. Они су

живели безбрижно и били потпуно уверени у Божју великодушност, иако је од оног препада на манастир било прошло свега неколико недеља.

Али једнога јутра извади Килијан златник из своје блузе и посла дечка у најближе село. Требало је да купи семе и саднице да се госпођа обрадује кад одједном њен голи врт озелени и окити се шареним цвећем.

Али се момак одмах врати трчећи и дрекну да су сад сви пропали, јер се једна велика чета војника креће кроз шуму овамо. У селу се прича да је кнеза већ издало стрпљење. Није било доста што су од разбојника били несигурни путеви и трговина, већ су се поврх тога још дрзнули да скринавe часне калуђерице и да однесу освећени чудотворни кип и зато ће сви висити на вешалима.

Килијан је био ван себе од љутине кад је ово чуо. Има ли још правде на свету? Зар разбојници нису поштено плаћали оно што им треба? Зар није баш малочас послао дечка с новцем код трговца? Што се тиче оног кipa, то сад првипут чује. Калуђерицама нико није ни длаку скинуо с главе, а ова госпођа је сама од себе дошла, што и она не може порећи.

Не, она то није порицала, али шта то вреди? Морао се одржати ратни савет. Харамбаша узе реч и каза разбојницима да се против великог броја ништа не може учинити силом и да они треба да се благовремено повуку. Он ће остати сам и преговараће са војницима, можда ће још моћи да отклони оно што је најгоре.

Тада га наравно одмах салетеше разбојници, заклињући се да свог харамбашу никад неће оставити на цедилу, радије ће умрети и пропасти. Али када се већ чула звука оружја одоздо, осети по неко од њих некакво голицање око врата, један за другим одоше одједном у страну да нешто потраже и

више се нико не врати, а напослетку оде и Килијан. Промрмљао је: да иде да види неће ли моћи да заустави кога од тих кукавица.

Само харамбаша, витез Балтазар, племић, није мислио на бежање. Он је преклињао госпођу да га остави да не би пала војницима у руке. Другаче он не уме више да је спасе. Он сам мора да остане; човеку не приличи да бежи од судбине. Он ће се само борити за часну смрт и да падне од оружја за које је рођен.

Госпођа га је гледала дуго ћутећи. „Ти нећеш умрети“, рече она најзад с тужним осмехом, „Ја ћу се за тебе молити!“ И она му показу једну пећину у стени близу логора — „тамо ћеш ме наћи“, рече она. „А сад иди и узми свој крст“.

Војници се не мало зачудише, кад видеше како из шуме изиђе један једини човек, који ни у ком случају неће да се преда, већ хоће да се бори са њима свима. По оделу и држању познаше одмах да је то вођа, а како им је било заповеђено да разбојничког харамбашу живог ухвате, покушаше да га копљима притесне.

Витез пак обави свој огртач као штит око руке и на тај начин се борио и вешто заклањао леђа у густој шуми. Когод је пришао на дужину мача задобијао је од њега муњевите ударце и ускоро је шума одјекивала од вике и звекета оружја, као да две војске јуришају једна на другу. Наравно, чета га је потискивала корак по корак натраг у шуму; али кад су мислили да су га најзад сасвим потиснули, појави се он опет неочекивано и расхлади им усијане главе својим хладним сечивом.

Многи стукнуше погођени, а многи су јечећи лежали у маховини, а један наљућен дохвати мушкету. Али вођа војника коме се по очима видело да се радује због ове борбе, млади племић, забрани му да пуца и позва витеза на двобој.

Они су се дуго борили и по ударцима и вештини нису нимало један другом уступали. И када је витез већ уморан и савладан борбом успео најзад да с муком обори свог противника, крвавио је и сам из једне дубоке ране у рамену.

Сада се морао журније повлачити од војника, који су двоструким бесом на њега наваљивали. Можда би он радо зажелио да брзо сврши, али је мислио на госпођу и на то да га она без заштите чека. Заиста кад витез успе да се мало одмакне од својих гонилаца, он затече госпођу још у пећини и уђе посрћући да је последњом снагом брани.

Али тада изгуби свест и сруши се.

Као кроз сан осетио је како га је неко подигао и положио да легне у неку хладовину и нејасно видео је госпођу како непомично стоји на вратима пећине. Још једном он застења, али тада јурну један војник с испруженим копљем. Но човек одједном спусти оружје, стаде и прекрсти се као да му се неко чудо догодило.

После извесног времена пробуди се витез из несвести, усправи се с муком и поче ослушкивати. Нестало је буке. А у исти мах опази да пред њим не стоји госпођа, већ једна мртва статуа, изрезана од дрвета, али сасвим верно и умилног изгледа, ах, он је одмах познаде! Сад је знао зашто се војник прекрстио и да је то била сама небесна Госпа која му је спасла живот, а можда и његову душу.

Прича се још да је витез по свом оздрављењу узео крст и дуго се на истоку борио против неверника. У дубокој старости вратио се у завичај и отишао у пустињу да служи Госпи, а и од старих другова многи су се ту стекли. Јер чудотворни лик у пећини је надалеко чувен због својих исцељења, нарочито оних који пате од несрећне љубави.

ЛЕГЕНДА О ТРИ ЗАЛОГЕ ЉУБАВИ

Био у једном селу један човек, један котлар, који је имао девојку са којом је хтео ускоро да се венча. А то је било добро, јер га је та девојка вољела више од свега на свету. Како нису имали новаца за свадбу и како су године једна за другом пролазиле, покупи човек нешто робе и намисли да пође у свет да продаје по селима котлове. „Отворићу трговину“, рече он, „чекај ме!“

Али девојка заплака и замоли га да остане. „Ти се нећеш више вратити“, јадиковала је она, „ах ти ћеш ме изневерити и никад се више нећеш вратити!“

Али је човек тешио своју невесту и заклињао јој се на верност многим речима, а док се клео, мислио је једино на туђину, на путовање по далеком свету. „Ја ћу увек дању да идем по селима“, рече он, „а ноћу ћу да спавам у пољу, поред ограда и испод дрвећа, па како онда да ти не останем веран?“

Девојка заћута и сакри своју тугу од њега. Али када је полазио, даде му да понесе на пут три залоге љубави: прво једну траку из косе, друго, један прстен са руке и, треће, један нож који је био сјајан и оштар. „Узми то“, рече невеста. „Трака ће мене да нађе, прстен ће тебе да веже, а нож...“

Да, нож. Па ипак човек оде преко поља и још првог дана седео је на тргу, погађао се са служавкама и госпођама и већ се добро осећао у том но-

вом животу. Увече је спавао на сену у пољу, као што је био обећао.

Али се деси да му се придружи у помрчини нека непозната жена на лежишту. „Допадаш ми се, млади котлару“, шапутала је она. Човек се обрадова што не мора ове ноћи да спава сам и без игде икога у пољу. Он пољуби непознату жену и заборави све и привуче је себи.

„Зар немаш неку девојку, те мораш увек овако да путујеш?“ питала је она.

„Немам“, одговори човек. „Мене нико не чека, идем у свет!“

А у свануће, када се жена опраштала и кад је почела да плаче, поклони јој за успомену једну траку за косу.

Сутрадан дошао је у једну варош, ту је трговина ишла добро и он продаде половину робе. Увече је ипак изишао ван вароши и заспао крај једне оградe, као што је обећао. И опет је нека жена из вароши дошла где је он лежао, шапутала му је на уху слатке речи и спавала је код њега. „Зар ти немаш код куће девојку“, питала га је она, „зар те ништа не везује?“

„Немам, ни живе душе, идем у свет! Али немој да плачеш, ја ћу ти дати нешто на поклон, прстен за твоју руку“.

Трећег дана био је човек већ врло далеко, није био лен и трговао је, продао је на тргу сву своју робу коју је понео на пут, а потом је отишао последњи пут под дрвеће да спава, као што је обећао.

Али и треће ноћи није спавао сам, и та жена у трећој ноћи изгледала му је најдивнија од свих. Жена га одједном загрли, пољуби га и поче горко да плаче.

„Шта ти је?“ упита човек. „Зашто толико плачеш?“

„Ах“ рече жена, „смртно сам тужна. Сигурно ти код куће имаш девојку која те воли као ја и која умире од туге, као што ћу и ја умрети, кад ме будеш оставио!“

Тада човек осети још већу жељу за том женом и закле јој се да ће је увек волети, па чак и после смрти. А кад прође ноћ замоли га жена за неки знак, који ће је потсећати на њега. Али он није имао више ништа, нађе само онај нож у џепу и најзад јој га даде, јер је био сјајан и оштар и врло леп.

Но како више није имао робе, то реши да се врати кући, истим путем којим је дошао, а можда је ишао само да донесе нове котлове и тигање, па да се опет врати.

А кад је прве ноћи спавао код оне оgrade не дође му нико; али он спази свој прстен у трави и веома се зачуди.

Друге ноћи потражи старо место за спавање у пољу, и нађе ону траку привезану за једну високу стабљику и препаде се.

Последње ноћи дошао је кући и нашао је свој дом неосветљен и завијен у црнину.

„Зашто у мојој кући не гори свећа?“ питао је човек. „Пођи горе“, рекоше људи.

А кад је ушао у собу, девојка је лежала на одру. Тада му је било јасно да је то она била коју је он трипут љубио и издао и, ево, његов нож био је забоден у сред њених белих груди.

Да. И то је прича о три залогe љубави.

СТВАРАЊЕ СВЕТА

Да ли знате како је то било кад је Бог отац стварао свет? Какви су били брегови и све што видите, бачије и мајури и села, од којих су нека много већа и лепша него што је ово наше село?

Као што вам је познато, у почетку није било ничега од свега тога. Наравно, треба то правилно да разумете, а не тако, као да је Бог отац читаву вечност био тако рећи го као просјак. Он је наравно и тада имао своје небесно царство, које морате да претставите себи као отприлике један диван стан. Да, ви ћете га једном и сами видети, ако се будете добро владали, а описати се не може.

Дакле, тамо је живео Господ, а служиле су га чете анђела и имао је свега, сем што му је, можда, овда онда недостајало помало разоноде. Јер још није било веселог народа светаца, а анђели откако су се родили, нису ништа друго научили да певају, већ само Божју дивоту.

Али то баш није много сметало Господу, већ му је на крају крајева нешто друго ојатило лепу небесну кућу. Она изнутра ни у ком случају није могла да буде боља, али споља, разумете ли, споља унаоколо било је све пусто и празно.

Зато поче Господ да премисли шта би могло да се начини ни из чега, из празног светског простора, и пошто је много што шта измислио, па опет

одбацио, остаде најзад при томе да би ипак најбоље било да испод неба буде леп врт.

„Оно што је најгоре“, мислио је Господ, када је приступио послу, „и највеће зло, то је помрчина и она се мора пре свега уклонити“. Он запали на једној страни једно сјајно и топло светлило, а анђелима нареди да све што је мрачно почисте на другу страну. Наравно, у то време анђели још нису били навикли ни на какав посао, те нису брижљиво радили и отуда долази да и дан данас свака ствар има и своју сенку.

Светлу страну назва Бог дан, тамну назва ноћ и веома се обрадова што му је ова тешка ствар тако дивно пошла за руком. Он нађе да је доста за први мах и врати се у свој небесни двор; али је штедео скупочену светлост и претходно је угасио сунце. А да помрчина не би опет потпуно преовладавала, снабдео је ноћ мањим светлиљкама; ви знате да је и данас тако.

Али као што то обично бива кад неко скроји у глави нов план, мисао на врт није више давала Богу мира. Стварно, кад је при светлости видео свет, он је изгледао само очајна дивљина свуда унаоколо, одвратна мочвар у којој су биле утонуле планине и брда и све у чему ми сада налазимо радости. Можда неко од вас мисли да би отприлике знао како да отпочне овај посао, по свој прилици зато што је једном осушио неку ливаду, или поравнио њиву. Али њиве и ливаде бар постоје, а онда није ништа постојало, у томе је тешкоћа.

Природно да је Господ најпре почео да одводи воду и да је скупља у дубини, где није могла више да буде од штете. А у исти мах дао је и земљи, која је остала сува, прикладан облик. И ово треба добро да разумете. Ви бисте можда начинили четворостране делове света, или у облику звезде,

па би то био онда уређен и прегледан свет. Али Бог отац га је начинио да буде леп.

На понеким местима дао је обали стрм и отсечан облик и пустио да вода силно бије у њу, а на другом месту пружа се благо и плитко жало. Усто, изрезао је у копну заливе и ставио испред њих острва, да вода унутра у њима буде мирна и да лепо изгледају. Уопште тај дан стварања био је дан када се много знојило. Бог отац се одушевио и увек се присећао нечег новог, а од свега највише радовао се због брегова. Он их је начинио велике и мале, благо заобљене и оштро зашиљене свих могућих врста и онда су анђели морали да припашу крила и да те брегове разместе тамо и онамо. Био је то тежак посао за њих, јер се само онако каже да је вера једино довољна. А што је при том послу неком архангелу испао овда онда понеки камен из круне, ви то умете да протумачите, јер зато ми налазимо понекад у наносу са наших брегова аметисте и сафире и скупочени смарагд. Господ није дао анђелима да ово аљкаво ураде и строго је пазио да сваки брег буде правилно постављен на ширу основу и да свака долина добије своју речницу. — Шта би било наше село без потока, коме је онда Бог отац наредио да потече!

Кад се већ дан ближио крају и сам је Господ био поштено уморан. Наредио је анђелима да поспреме и да земљу и отпатке и све што је преостало од брегова сруче на једно удаљено место у море. И то још и данас као острвље вири из воде. Тек тада је Бог закључио посао, прегледао своје дело и био задовољан собом и светом.

Наравно, сутрадан му се већ мање допадао; тако то бива са сваким ко је исувише ревносан у неком послу. Не што нешто Господу није добро испало за руком, наравно, не, него што му је све из-

гледало голо и празно, јер још није било ничега живог и покретљивог на целом земљином кругу, сем воде и ветра. Бог отац поче да претура по памети. У том размишљању узео мало прашине са земље и онда је одува с руке, као што и ми чинимо када нам се нешто тешко врзма по глави. Али прашина остаје прашина, ма колико неко од нас дувао у њу, а Божји дух оживео је зрна песка, тако да су она пала и као семе изникла и покрила земљу зеленилом. Разуме се, то нису били одмах каранфили и рузмарини већ прост зелениш, можда лишај или уопште само трава. Али Бог отац виде одмах куда то води и поможе лишају и трави да расту, да се шире и разнолико преображавају. Неке се травке осмелише и потераше цветове, све лепше и шареније када видеше да се то Богу свиђа. А кад су већ све дугине боје биле утрошене, окружише се неки од цветова мирисом да би надмашили своју браћу у овој утакмици. Једна лозица међу њима имала је цвет тако пријатног облика и који дивно мирише, да је мислила да буде краљица цвећа и израсла је тако високо изнад свих осталих. Али је Господ узео и сави до земље и причврсти је трњем, а ружа се застиде своје охолости и поцрвене мало.

Другима је допустио Бог да ипак више порасту, само да не дотичу небо. И храстови и букве украшавали су долине обиљем сјајног лишћа, или су, као јеле у шумама наших планина, с господственом озбиљношћу уздизале у небо своје танке врхове.

Тога дана био је Бог весело расположен, пошто је створио дрвеће, жбуње и цвеће. Он је повео рачуна и о томе да у току времена буде неког реда. Данима је дао променљиву дужину, годину је поделио на четири годишња времена, да би све могло лепо да успева. А што ви понекад мислите да не би требало толико жеге за ваше усеве или толико кише

за ваше сено, то значи да не треба да мерите велику Божју мудрост мерилом ваших ситних брига. Ви уопште не бисте смели никада да се тужите да вам Господ нешто упропашћује, јер ви немате ни толико сурутке у глави да паметно међу собом поделите и оно што вам је он и без молитве подарио.

Елем, Господ је радио и четвртог дана, а кад је све прегледао, могао је заиста да каже да је све добро што је начинио. Бар анђели су говорили да никад лепши свет нису могли ни да замисле. Алилуја! Бог отац пак, као и сви оцеви, хтео је пошто пото да своје задиви. Мислио је у себи да је свакако величанствено што сад живи живот на земљи свуда клија, расте и баца семе. Али како би тек било, да има створова који нису везани за место већ слободно трче, лете или пливају?

Видите, кад би некоме од нас пала на памет овако драгоцен мисао, он би заповедио да цвећу нарасту крила, а дрвећу ноге и мислио би да је тиме начинио неко чудо. Али се Господ Бог другојачије помогао, Бог је пронашао животиње.

Он није одмах створио ни орла ни лава, јер је морао и сам да се претходно усаврши у тој новој уметности. Понека животињца му је рђаво испала за руком и постала права ругоба, на пример уволажа. Друге су му искочиле из руке да их више никада не види пре но што је могао да их усаврши, такав је случај био с бувом, која због тога и нема ничег симпатичног на себи. Код појединих опет преварио се у величини и оне су из аждајских чељусти почеле одмах да бљују отров и ватру, те је Бог могао да их брзо истреби, пре но што почине исувише много покора.

Али му је у међувремену ипак много штошта срећно испадало за руком и постајало све боље и боље. Сетите се само добре стоке на вашим пашњацима и на пчеле које нам скупљају мед или на птице

које певају радн нашег увесељавања и на многе друге животиње које нам нису од неке нарочите користи, али без којих би нам ипак било празно у животу, као лептири и весели народ буба.

Тако се ближио крају и шести дан рада и Бог је мислио да је заслужно да се један дан одмори. Али да не би свет остао без надзора док он седи у својој кући на небесима и одмара се, као што је и раније чинио, решио је још истог вечера да себи створи помоћника, у исто време вртара и надзорника.

Немојте мислити да му је за ово требало нешто нарочито. Бог је узео оно што му је било најближе, грумен иловаче, како то из пристојности вели Свето Писмо. Од тога је дакле Бог отац начинио тело човека. Начинио му је лепу главу и удове и помало налик на себе, јер је требало да сви створови у њему упознају Господара. Бог му дуну у уста и човек отпоче да дише и оживе.

Замислите, тај први човек седео је сад у трави и отворио очи, видео је први пут небо с белим облацима и зеленило земље и упитао је оно што ми сви питамо, када нас понекад опет обузме овакво велико чуђење: „Ко сам ја?“ питао је човек.

„Ти си Адам“, рече Бог.

И он му нареди да устане да би могао све да види и да научи да се служи својим удовима. На том месту била је једна пријатна долина између благих брежуљака, а кроз њу је текла вода и дрвеће јој је правило хладовину. Адам је ишао дуж реке вођен за руку од Господа, посрћући и још помало збуњен. Али већ га је морила жеља да ту и тамо окуша који од плодова са грана. Господу се баш није нарочито допало што Адам није могао да обузда радозналост и што је поврх тога још и развучао лице, када су шљиве биле помало киселе. И да би за времена спречио похлепност показао је Адаму

Једно дрво усред долине и заповедио му озбиљно да не дира ниједну од јабука које су на њему висиле. Јер чим би ма једну окусио, осетио би жеђ за сазнањем и глад за истином, а ни једно ни друго неће стећи, већ ће морати бедно да умре.

Елем, Адам је слушао покорно, али га ово није нарочито узбуђивало, јер му баш није много било стало до тих неколико јабука. Бог отац ускоро се опет одобривољи и поста расположен и нареди свом вртару да у недељу размисли о именима животиња на земљи. Оне су биле још све без имена и лисица се није разликовала од зеца.

И тако је онда Адам лежао у хладу на дну долине, а животиње су пролазиле поред њега, по једна од сваке врсте. Слепи црви дођоше из земље и сићушне мушице из ваздуха, па чак и рибе подигоше главе изнад воде, разјапише уста и очи из страха да не пречују како ће се отсад звати. Адам их није крстио ученим латинским именима, већ онако како му је у том тренутку пало на памет. Он је говорио: „Ти си коњ!“ или „Ти си овца!“ А овца је одговорила: „Гле!“ и била је задовољна својим именом.

Наравно да је мало био један дан за овај посао, јер Адам је поред животиња имао да крсти и дрвеће и биље, а томе није било краја. Да, и дан данас наћи ће се овде онде по свету какав Адам који путује и који нема мира, све дотле док негде не пронађе неку травчицу, која још не зна како се зове.

Наравно, први Адам није морао толико да се зноји у своме послу. Он је уопште живео тако срећно, да понеко од вас, коме тешко пада живот, неће моћи да разуме кад чује да је и Адам био незадовољан. Али не треба због тога да га грдите, већ треба да се сетите часова када и са вама исто бива. Може неко да буде краљ, или само угљар, па ипак ће каткад напустити престо или угљарску пећ

и поћи за неким нагоном у грудима, а неће моћи да каже шта је то што га гони.

Адам је бивао из дана у дан све невеселији, трчао је без одмора горе доле по рају, или седео на брегу и туробно гледао испред себе, све док га Бог једном не позва и не упита:

„Адаме, шта ти је?“

„Не знам, оче“, рече Адам тужно. „Тако сам сам“.

Ту се сад Бог отац зачуди да неко може да се тужи да је сам, јер он је читаву вечност био сам. „Чујеш“, упига он опет, „зар нисам због тебе створио толико животиња? Иди и потражи неког пратиоца међу њима!“

Адам тако и учини и узе прво једну мачкицу. Она му је додуше нежно прела око ногу и допуштала да јој гладни меку длаку, али није дуго потрајало, па га одједном напусти. Мачкица је седела код једног мачка у жбуњу и певала са њим, а о Адаму није хтела ни да чује. То га је наравно веома увредило, али је покушао и други пут и узео коња за пријатеља. Коњ је допустио да му се попне на леђа и у њему је имао снажног и срчаног друга, али опет не за дуго. Једнога дана зарзала је једна кобила на другој обали, а пастув је бацио свог господара на песак и препливао, те је Адам опет остао сам. Ожалошћен због толике неверности позвао је себи најзад пса. Пас збиља постаде његов најбољи друг, јер је волео Адама свом својом душом. Наравно ни он није нашао одговор на тамно загонетно питање у Адамовим грудима, а с времена на време и он би се изгубио. Али се сваки пут опет враћао и покушавао да са хиљаду вештина развесели господара, а кад је Адам био тужан и он је туговао. Ноћу су седели на брегу један поред другог, уздисали и урлали на месец.

Бог отац чу ово и најзад се сажали на човека Адама. Док је он спавао, отвори му Господ бедро и са срца узео оно за чим је толико чезнуо. Извади му још и једно ребро, да би добило облик оно што он није умео да искаже, друго Божје створење, жена.

Сад претставите себи како је било Адаму када се пробудио и видео да поред њега лежи жена! А ви, девојке, замислите колико је и Ева морала бити срећна, јер је, тек што је створена, добила мужа, а осим тога била и најлепша од свих жена. Јер није било друге која би могла да буде лепша.

Није дакле никакво чудо што се Адам одмах заљубио у ту девојку. Тада је пронађено и први пут изговорено све оно дубокомислено што љубавници једно другом кажу, питање: „Волиш ли ме?“ и одговор: „Вечито!“

Адам је водио своју Еву свуда по рају и показивао јој све и не мало се разметао својим знањем, као да је он сам све то створио, а не да му је само наденуо име. Ева је слушала и радо памтила, иако на свој начин. На пример, Адам би указао на неки цвет и рекао да се он зове попина капица и да је такав и такав, а Ева би онда рекла: „Дивна попина капица!“ и узабрала би је и задела за уво. Или би је Адам довео до обале да се дивн рибама, шареним пастрмкама и бандарима и дуго би му времена требало да увиди да се она не смеши на рибе, већ на своју сопствену слику у води. Али се због тога није на њу љутио. И самом њему допадало се оно што види и обоје се у читавој вечности никада не би посвађали да Евина радозналост није на крају ипак пронашла извесно дрво у долини.

„Како су дивни ови плодови!“ узвикну она одушевљено и посегну руком у лишће.

„Остави те јабуке!“ рече Адам строго.

Тако! Је ли то велика љубав о којој је он увек говорио! Још мало пре уверавао је Адам да ће јој ставити пред ноге све што је најлепше у рају, а ево сад је груб, што је хтела да узме једну тричаву јабуку.

Адам је у најбољој намери убеђивао жену, горвио је да је, Бог зна због чега, забрањено јести од ових јабука и да има доста другог воћа.

Само то ништа није помогло! Еви није више било стало до крушака и грожђа, она је непрестано погледала у правцу јабуковог дрвета. А кад је прошло подне, док се Адам, не слутећи ништа, одмарао у хладовини, искраде се она још једном тамо да види није ли можда која јабука отпала са дрвета.

У том Ева примети змију како лежи на најнижој грани дрвета.

„Шта радиш ту горе?“ упита Ева.

„Једем јабуке“, рече змија.

„За име Божје“, узвикну уплашено Ева, „не дирај! Иначе ћеш бедно умрети“.

„Ах“, зашишта змија с презрењем, „зар су и теби то напричали?“ И збиља било је разлога да врти главом због толике лаковерности. Зар Ева још једнако не зна оно, што већ сваки зна? Да је то дрво вечите младости и да га Бог из чисте себичности ускраћује својим створовима, јер хоће да га сачува само за себе?

„Једе ли он сам те јабуке?“ упитала је Ева.

„Разуме се! Зар би иначе стари Господин могао да буде тако дуго снажан и весео!“

Да, тако је то било, тако смо ми изгубили рај. Али, ви позне кћери радозналости, немојте због тога да прекоревате вашу мајку! Свака од вас би и данас загризла и најкиселију јабуку, само кад би јој се обећала вечита младост. А многи се Адам исто

тако извалио на леђа у невреме и заспао на своју несрећу.

Да не дуљимо, Ева је узабрала јабуку и загризла. Учинила јој се дивна, слађа од сваког другог воћа, а ни помена о томе да јој је ма и најмање позлило. Отрчала је и потражила Адама да и он окуша јабуку и да се увери да није био у праву. А Адам, још бунован и не слутећи ништа, узео залогај, пре но што је схватио шта је то што му је жена стрпала у уста.

Ах, Адам је стојао и Ева се бескрајно смејала што се он толико мучи да прогута овај комадић. Али одједном очи јој се раширише у чуђењу и посташе још веће, она цикну гласно и покри лице рукама. Адам погледа унаоколо и потражи шта је то страшно што је дошло. Он погледа низ себе и очи му се исколачише од чуда јер је разумео зашто се Ева тако препала.

Шта бисте ви радили, кад бисте наједанпут опазили да стојите једно према другом голи као од мајке рођени? Учинили бисте као Адам и Ева и побегли иза најближег жбуна и били бисте срећни, ако вам је при руци смоков лист за оно што је најужније.

Међутим настало је вече и Бог отац шетао је по хладовини. Удубљен у мисли и онако у пролазу избројао је јабуке на дрвету живота и... тачно, нема једне! Бог отац је наравно то већ раније знао, само се није одмах сетио.

Сместа је узео на испит змију. „Јеси ли ми ти украла јабуку?“ упита он.

„Нисам“, рече бестидни црв. „Ти бар знаш, Господе, да змије не једу јабуке“.

А ово је и Бог морао да призна, јер је он сам то тако уредио. Но како је хтео да ову ствар истера до краја, осврте се и потражи свог вртара. „Адаме“, викну он, „где си?“

„Овде сам“, одговорн Адам после неког времена потиштеним гласом из жбуња.

„Ходи овамо!“ рече Бог отац. Али Адам није хтео, немогуће му је било да без гађа ступи пред Господа.

Онда је Бог сам извукао грешника, вероватно за уши, ма да о томе није ништа написано. И Адам је морао сместа да призна да је јео од забрањеног воћа. Наравно, прво се изговарао на Еву, јер је мислио да ће Бог можда њој пре опростити, а Ева је опет сваљивала кривицу на змију. Али то је мало вредело, Господ се није умирио. Он није говорио благо овом пару као отац, већ громким гласом као разгневљен Бог.

„Зато што си јела од дрвета живота“, рече он жени, „твоја ће утроба непрестано давати живот, кад то твој муж и господар захте, али ћеш га рађати у боловима“.

А Адаму рече: „Неверниче, мораћеш се хранити из земље, све док и сам не постанеш земља. Али ће чкаљ и трње ницати заједно са твојим хлебом догод си жив!“

Исто тако проклео је Бог и змију, јер је направила несрећу. Од тада, она мили по прабини, омрзнута и гоњена од свих створава.

И најзад је Бог отац истерао људски пар за увек из свог врта. Доста је и то што им је покло-нио по једну топлу кошуљу, да бар голи не лутају по дивљини.

И зато, људи, ви орете своје камените њиве, ђубрите бразде знојем и живите мучним животом због ваше деце. Ви сте гладни сазнања и жедни истине, глад и жеђ гоне вас пред Божје вратнице, али тамо стоји анђео са оштрим мачем.

И ништа сем љубави не може да вас утеша.

ЛЕГЕНДА О СМРТИ

Свуда сам видео да умире много људи, гдегод сам дошао, смрт се већ пре тога била утаборила, залазила међу људе и терала свој занат. Понеке је брзо нападала, приступала им је просто кад су некуд ишли или весело седели за столом и међу пријатељима и пресекала им живу реч из уста. Друге би само дотакла једном руком, а они би онда јаукнули и пали на колена. Али је њима ударала само знак на чело и остављала их тако.

А опет понеки су је управо чекали, захтевали су смрт, били су већ одавно бедни и обхрвани боловима или иначе несрећни. Али је смрт пролазила поред њих и није их гледала. Најзад би они престајали да верују у њу и исмевали би је, да, на крају чак би и излечили болесне удове, срећа би им се окренула и опет би осетили задовољство да живе. А у том тренутку стављала је смрт стрелу на тетиву.

Али је био и један човек, један млад снажан човек и требало је да он умре.

„Чуј“, рече овај човек смрти, „Ја сам ипак млад и снажан, погледај ме! Имам очи које оштро виде, окретан сам и снажних удова, а затим имам и бодро срце у грудима. Биће ми жао мог очњег вида, моје снаге и мог срца које је тако весело, ако све то буде морало да бескорисно иструне и пропадне. Дај ми времена! Потражићу једног слепца, једног хро-

мог и неког трећег који је иначе несрећан; њима ћу све поклонити што имам“.

„Добро“, рече смрт, која је била мудра, „видеш сам шта ће из овога бити!“

Човек пође на пут и сrete једног слепца на друму.

„Ја морам да умрем“, рече му он. „Хоћеш ли мој очњи вид?“

„Хоћу, шта тражиш за то?“

„Ништа“, рече човек. „Кад будем умирао захвали ми и буди крај мене да ми помогнеш“.

Ово је рекао зато, јер је осетио неку стрепњу.

Пошто је сад сам био слеп, замолио је онога коме је поклатио очњи вид да га води док не нађе неког хромог. А када је нашао хромог, ослови га и рече:

„Смрт пита за мене. Хоћеш ли моје здраве ноге да некорисно не би пропале?“

„Хоћу, хвала Богу, шта тражиш за то?“

„Кад будем умирао, захвали ми и буди поред мене и помози ми“, одговори опет човек, јер сад је осећао још већи страх у души.

И опет га је пратио обдарени и носио га је на леђима док нису дошли на једно место, где је под дрветом стојао један човек, један очајник. Да, он је био већ везао уже за најдебљу грану, толико је био очајан.

„Остави“, рече човек, „не тугуј, ја ћу те утешити! Ја сам хром и слеп, смрт ме чека, али још имам бодро срце, које ћу теби дати. А кад будем умирао, ти ми се захвали“.

После неког времена дође смрт опет по овог човека, који је све поклатио, што му је у животу било драго, али му и умирање паде необично тешко у помрчини и тузи.

„Причекај“, рече он смрти. „Ја сам молио за помоћ“.

Није потрајало дуго и дошао је први. Али, гле, њему очњи вид није донео благослов. „Проклињем те“, викну он, „умри, како знаш! Пре тога био сам срећан у свом мрачном свету, а сад наилазим на овом другом само на патње, више не могу да зарадим хлеб“.

А када се вратио и други коме је поклонно здраве ноге и са њим није било ништа боље, и он није хтео да захвали и да помогне самртнику. „Због тебе немам мира“, рече он. „Пре је свет око мене био мали, седео сам данима у цвећу и на топлоти, а сад? Сад је свет бескрајан и ја морам да корачам путевима чемера“.

Али најгоре је било с трећим, с оним весела срца. Он је био везан и у ланцима кад је пролазио. „Нека је проклет онај дан“, довикну он, „када си ме преварио. Јер ја ћу моју веселост испаштати сад у тамници. Умри, као што и ја морам да умрем!“

Да, и нигде није било утехе ни помоћи и човек је морао да умре тешком смрћу, очајан и напуштен. И од тога времена смрт никоме не даје времена да нешто од доброг или злог остави или понесе. Она за увек затвара гробове својим печатом, а тако је и право...

ЛЕГЕНДА О ЗАКОПАНОМ СРЦУ

Живела једна девојка, која није имала ни оца ни мајке и била сасвим сама на свету, сасвим сирота и напуштена. „Зашто ја носим собом своје срце“, мислила је девојка, „Оно куца и жуљи ме у грудима; моје срце ми само ствара бол“.

И онда изиђе и нађе један камен у пољу и рече му: „Ти ћеш да будеш моје срце“.

Био је то округао као снег бео шљунак и она га је ноћу закопала у земљу, а изнад њега посадила још и једно дрво да оно чува срце и држи га својим жилама.

Да, сад девојка нема више срце у грудима и сад ће све бити добро. Али се после овога догоди да некакав туђинац дође ноћу пред кућу и закуца. Или је то можда био брат, јер вероватно је та девојка имала брата у туђини који се сад вратио кући и хоће да остане; срце би то морало да зна. Али срце је закопано и зато брат опет одлази и продужује да лута по туђем свету.

Идуће године дошла је једна жена, села крај бунара пред кућом и покривши лице рукама плакала је. „Ја сам твоја сестра“, рече она, „сажали се на мене!“

Девојка отрча ноћу у поље и упита дрво, упита камен у дубини: „Је ли ми то сестра?“ Али је срце било дубоко закопано и ћутало је и овога пута.

„Одлази“, рече девојка жени крај бунара. „Ја те не познајем“.

И кућа оста дуго времена празна... Све су птице одлазиле, чак и цвеће венуло на прозорима, а девојка је гледала мртвим очима како све унаоколо умире. „Она је проклета“, мислили су мушкарци. „Не, она нема срца у грудима“, говориле су жене које су то боље знале.

Али је једног пролећа дрво почело да цвета и један млади човек прође поред њега, он виде расцветано дрво све бело и црвено. И млади човек приђе девојчином прозору да упита. „Како то“, упита он, „зашто цвета само ово дрво у пољу, а сва су друга гола? А зашто су теби тако тужне очи? Јеси ли проклета?“

Девојка ћути. Необично је дира што је млади човек питао дрво за њено срце које је под дрветом. Она не може да га моли да остане, али јој није пријатно што иде.

Идуће ноћи дошао је млади човек поново на прозор. „Ја те волим“, вели он сада и смеши се на њу. „Јесте, ти ми се допадаш заједно са твојим расцветаним дрветом!“

Али девојка ни овог пута не може ништа да му одговори, срце ствара речи, а срце је закопано. Девојка чује како се у ноћи губе кораци туђинца. „Не иди“, мисли девојка, „не напуштај ме! Можда је све добро. Та дрво цвета! Дођи опет, можда моје срце није мртво, кад може да цвета!“

Друге ноћи девојка не чека више да прст куца, она трчи у поље и клечи и копа рукама земљу, тражи и копа. Али дрво не враћа срце. О не. Оно га чврсто држи својим жилама.

И тако је дошао туђинац треће ноћи последњи пут. Више не куца — „Ја сад одлазим“, виче он кроз прозор. „Ти немаш срца у грудима и твоје је дрво прецветало!“

„Не, остани још“, виче девојка обузета страхом, али човек не чује више.

Он је застао у пољу пред дрветом и отсекао једну гранчицу да му буде палица за пут, јер мора да напусти своју љубав и да путује. Али одједном из дрвета млаз крви, о Боже, јак млаз крви!

Младића ово уплаши и он потрча натраг у кућу. „Шта је то“, хоће да каже, „погледај, твоје дрво крвави!“ Али девојка лежи већ нема и бледа на постељи.

Он је отсекао са њеног дрвета само палицу за пут, а сва њена крв истекла је на траву.

Да, нема и мртва! То је прича о девојци која је закопала своје срце.

ОДЛАЗАК ДРАГАНУ

Из куће излази девојка, из сламом покривене куће крај воде. Та кућа је стара и бедна, скоро колиба, али је рибарева кћи млада и поносна, права кнегиња, као што је то познато у селу свакоме ко се за њом осврће.

Девојка се зове Вероника, како је то лепо име! Рибарева кћи могла би да има и мање лепо име, ништа јој то не би сметало. Иначе је готово сувишно. Како су јој дивне мрке коврџице на челу и као небо плаве очи и оно обиље, чврстина и бујност испод јелечића и сукања које се нишу, а уз то још и то име, које нежно звучи као песма; мора да га је птица измислила!

Не мари, девојка се тако зове. Сад је вече, кроз који час ће да се смркне и ваздух је већ прозиран, а земља топла од сунца. А Вероника излази из куће са котарицом у руци.

У котарици је риба, покривена сочним лишћем кисељака, а одозго комад погаче. Све она то сад носи уседелици Гертруди и свима је то познато. И уседелица Гертруда има лепо име, али јој то ништа не вреди, јер је стара. Зато и не живи са осталим светом у селу, њена је колиба усамљена ван села иза ливаде на којој пасу овце, а иначе нико други тамо и не станује. Још једино млади ловац са својим псом, али још даље горе у шуми. Ко би се на њега сетио?

Вероника иде крај воде кроз хладну траву позне јесени; не, не жури се. Преко пута је отац у свом чуну и спрема мреже, а он је строг и подозрив. Одавно је заборавио како је то некад било, кад је добио кћер.

Али мало даље међу дрвећем он је губи из вида, међу јабукама на обали. Овде је вода дубока и тамна под сенком лишћа и једва се опажа да тече. А иначе, све је мирно и очекује вече: жбуње крај ограда, усев на њиви и несташни рогоз. Понекад се откине јабука са гране и плусне у воду, као да је отпала са заспалог дрвета и дрво се онда буди и застиђено трепери неко време својим лишћем. Из дубине полете уплашене рибе и беже ка светлом делу воде, а њихова тела блистају као сребро у отсјају неба.

После неког времена наилази са њива ветар, вечерњи ветар, и одмах покушава да се мало нашали с девојком. Спопао је њене сукње и разлистава их, прво једну са црвеним цветићима, а испод ње другу бело уштиркану. Баш је безобразан тај ветар! Нико не мора да зна да Вероника облачи празничну доњу сукњу кад иде код уседелице Гертруде; нико то не зна, па ни отац.

Вероника почиње да певуши и помало скакуће као у игри на уском путу. Отац је исувише стар, исувише мрзовољан. Он никако не разуме како је то, кад је неко пун среће што је млад и пун веселости, па дрхти као од пољупца, када му сламка додирне образе. Не помаже смејати се, боље је плакати, а и сузе нису никаква утеха. Ах, често је Вероника седела у врту, грлила своја рођена колена и миловала их, само да нешто живо притисне на груди, јер није имала ништа боље. Тако је то било прошлог лета, ове године није више, зато она сад путем певуши и скакуће као да игра.

Али сад мора опет смерно да иде, јер долази на мост, а тамо стоји један човек. Она га познаје, то је сељак, чије су оне многобројне овце на ливади. Он се наслонио на ограду моста онако стар и мрзовољан и укочено гледа у воду.

„Добро вече“, вели Вероника.

„Добро вече, девојко“, одговара сељак.

„Шта радиш ту тако сам?“ пита она и гледа и сама у дубину. „Шта тражиш ту доле?“

„Моју кћер“, вели сељак.

Вода је црна као гавран и мирна као гроб, а хладовина бије са ње. Вероника види своју рођену слику на глаткој површини, страх јој обузима срце и она бежи на супротну обалу.

Преко на ливади убрзо је нестало утвари. Ниска трава мирнше топло и заносно, овце се тискају и њуше њену котарицу, а за њима долази лагано и овчар. Кабаница му се лепрша око ногу, а овда онда избије плави облачић дима из његове луле.

И овчар је стар, али није мрзовољан.

Зато отпочиње разговор са девојком.

„Куда вечерас, Вероника, куда тако доцкан?“

„Код старе Гертруде“, одговара она, а на то само може да се кикоће човек који је тако глуп и лукав као овчар.

Он је прати путем и брбља о свачему, да, штета што није млађи! Срце би још и издржало, али ноге, зна се, кости су трошне.

„Слушај“, пита Вероника, „како је било, када си био млад, зар никад ниси имао девојку?“

„Зар је само једна била“, вели овчар. Охо, момак као што је он некада био!

„Ах, ћути!“ Вероника хоће да зна да ли је он некада неку истински волео и да ли је и она њега волела и душом и телом, тако да би одмах умрла кад би је напустио?

„Да“, вели овчар мало тише, „једаред је било тако нешто. Али је рђаво испало“.

„А зашто?“ пита уплашено Вероника. „Да није она збиља умрла? Да није скочила у воду?“

„Није“, вели овчар опет весело, „него је побегла од мене“.

А то је појмљиво, кад га човек види овако ћелавог и безуба. Ко зна да ли је и у најбољим годинама много боље изгледао, па зар ће неко и да заплаче за њим?

„Имаш за шеширом каранфил“, вели при растанку Вероника. „Поклони ми га!“

Он хоће радо, али да јој га сам задене за јелечић.

И сад се показује да стари овчар врло добро зна где девојке закопчавају јелек и где је место за цвет и очи му одједном постају пуне сјаја и ватре, тако да Вероники помало клецнуше колена. Срећа, што он сад мора да врати овце, пре но што оду у штету, јер су пронашле неки отвор на тараби. „Хвала лепо“, довикује му Вероника. А он јој маше шеширом: „Нема на чему, девојко, нема на чему!...“

Тек је први сутон, али је стара Гертруда запалила свећу у својој собици. Можда су јој очи слабе, можда ју је понекад и страх, кад овако сама седи у наслоњачи, јер је ретко ко посећује. Наравно, овог лета нема права да се жали. Вероника долази сваке недеље једаред да обиђе куму и да јој донесе нешто лепо, колач или рибу, као сад. Поседи радо неко време на сточици и запиткује о свачему.

„Кума Гертруда“, пита она, „а зашто се ти ниси удала?“

Да, зашто? Прво није хтела, мислила је да не треба хитати. А када се предомислила, било је доцкан, није нашла никог ваљаног.

Ах, доцкан? Тада се Вероника сети да може да набере мало печурака горе у шуми, а оне би добро

дошле уз рибу. Али отац то не сме да зна, он би одмах помислио нешто рђаво.

„Иди слободно по печурке, још има времена. Али немој да побереш све, остави да расту и догодине“.

За то време се смркло, под дрвећем у шуми је исувише мрачно и немогуће је пронаћи печурке.

Вероника застаје мало на путу и гледа за собом у долину. Далеко иза ње је село са убогим светлиљкама, са реке се већ диже магла и аветињски бледа слеже се на поље. Девојка се сећа оца, који свакако још седи пред вратима и чека ћерку. Можда он у ствари и није тако џандрљив и има право кад води чудне разговоре и вели: да, ми сви, исто као и рибе, стојимо пред тамним мрежама, осећамо замку, али се ипак заплићемо у њу.

Вероника се сећа сељака на мосту, сећа се другарице која је морала да утопи своју срамоту у дубокој води. Мисли на овчара за којим су трчале многе девојке, а само не она коју је он највише волео и која је од њега побегла. И најзад на стару Гертруду, која уме да се тако зналачки смеши и да мудро саветује, а ипак мора да седи сама у собици. Ах, све је то нелагодно, пуно претњи и замршено. Свакако је боље да се Вероника сада врати и да не залази дубље у шуму.

Али девојка упита најзад и своје срце, а оно куца узбуђено и гласно се радује, што га пита. Оно уме лепше да посаветује него сува старост, оно ништа не зна о болу и сузама, а чак и смрт је, вели срце, и смрт је обмана.

Онда се девојка која је оклевала окреће шуми и мало доцније стоји пред једним вратима и куца. Врата се брзо отварају и шта онда бива, шта се догађа после?

Ах, после ...ништа. Баш сте радознале, ви девојке! Па ви то и саме знате!

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

К. Х. Вагерл родио се 1897 у бањи Гастајну као син грађевинског столара, одрастао је у сиротињи, био је лифт-бој, продавац новина, вођа туриста по планинама. Доцније је завршио учитељску школу, био неко време учитељ у свом родном крају, а затим се потпуно посветио књижевности. Написао је неколико романа од којих му је први „Хлеб“ познат нашој читалачкој публици, борба ратара прегаоца, који из каменитог и запушеног тла трудом и у зноју свог лица добија насушни хлеб, затим „Лето господње“, „Тешка крв“ и др. Написао је и велики број приповедака.

Вагерл је писац драгоцених уметничких способности. Причање му је живо, ведро и пуно хумора, догађај је уоквирен великом и увек интересантном природом, коју писац веома воли и као ретко ко познаје и разуме.

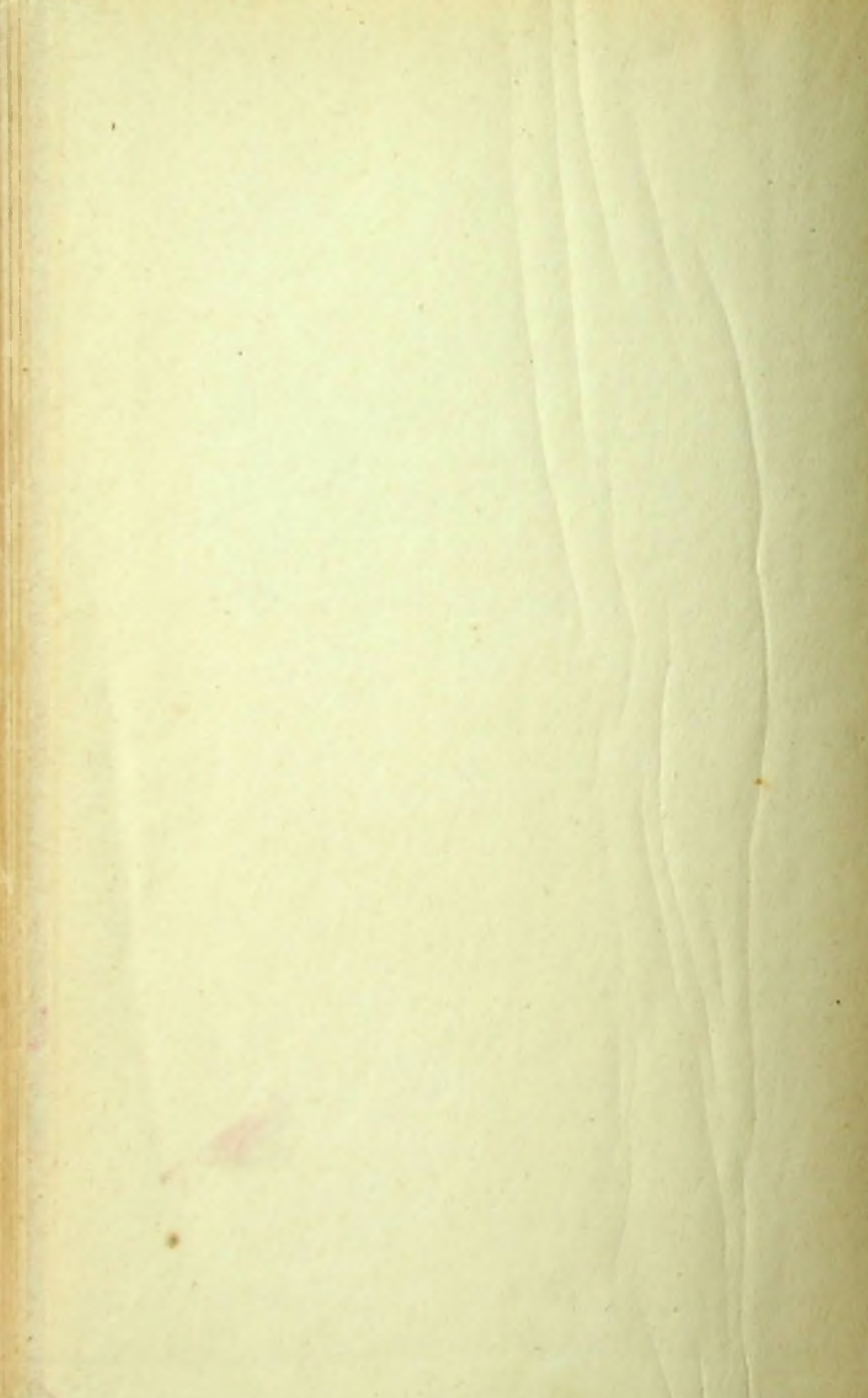
„Календарске приче“ које сада доносимо спадају међу његове мање ствари, то су управо скаске, легенде и песме у прози, али су тако лепо и мајсторски написане да се са задовољством читају. Три приче у овој збирци писац је узео из свога романа „Тешка крв“. Вагерл осваја читаоца својим лепим јасним стилем, духовитим обртима, ведрином и доброћудношћу и оптимизмом који је редак и у животу и у литератури.

Надамо се да ће ускоро какво веће дело: „Тешка крв“ или „Лето Господње“ пружити прилике читаоцима „Хлеба“ да још једном уживају у лепоти Вагерловог причања и у његовом стилу.

С А Д Р Ж А Ј

Прича о разбојницима	5
Легенда о три залогѣ љубави	21
Стварање света	25
Легенда о смрти	37
Легенда о закопаном срцу	41
Одлазак драгану	45
Белешка о писцу	51

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 821.112.2

ВАГЕРЛ К. Х.

Календарске приче

ДЕСКОВАЦ

000014152

COBISS 0